

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ ПОНЯТТЯ «ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ»

© 2015 ШАШИНА М. В., СЬОМОЧКІНА І. М.

УДК 330.1

Шашина М. В., Сьомочкіна І. М. Характеристика основных подходов до визначення суті поняття «виробничий потенціал»

Сучасний стан економіки України характеризується значним руйнуванням основних елементів виробничого потенціалу. Вирішення цього науково-практичного завдання неможливе без розуміння суті поняття «виробничий потенціал», яку можна побачити через призму еволюції наукових поглядів, які сформувалися, та на їх основі визначити актуальне бачення даної проблеми, яке в подальшому стане підґрунтям для розробки та впровадження системного підходу до формування, використання та управління виробничого потенціалу підприємства в умовах невизначеності та мінливості зовнішнього економічного середовища. Отже, метою статті є узагальнення та дослідження теоретичних підходів до визначення суті поняття «виробничий потенціал». Проаналізовано еволюцію поглядів щодо розуміння сутності поняття «виробничий потенціал підприємства» у наукових теоріях, концепціях, що сформувалися у різні періоди розвитку. Висвітлено теоретико-методичні аспекти шістьох основних підходів та доведено, що саме системний підхід, який ґрунтується на ресурсних концепціях, найповніше розкриває зміст аналізованого поняття та підходить для сучасних умов господарювання України.

Ключові слова: потенціал, виробничий потенціал, виробничий потенціал підприємства, ресурсний підхід, результативний підхід, системний підхід.
Табл.: 1. **Бібл.:** 28.

Шашина Марина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (пр. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: shashyna.marina@gmail.com

Сьомочкіна Іраїда Миколаївна – аспірантка, кафедра економіки та підприємництва, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (пр. Перемоги, 37, Київ, 03056, Україна)

E-mail: iraida20031991@gmail.com

УДК 330.1

Шашина М. В., Семочкина И. Н. Характеристика основных подходов к определению сущности понятия «производственный потенциал»

Современное состояние экономики Украины характеризуется значительным разрушением основных элементов производственного потенциала. Решение этой научно-практической задачи невозможно без понимания сущности понятия «производственный потенциал», которую можно увидеть через призму эволюции сформировавшихся научных взглядов и на их основе определить актуальное видение данной проблемы, которое в дальнейшем станет основой для разработки и внедрения системного подхода к формированию, использованию и управлению производственным потенциалом предприятия в условиях неопределенности и изменчивости внешней экономической среды. Таким образом, целью статьи является обобщение и анализ теоретических подходов к определению сущности понятия «производственный потенциал». Проанализирована эволюция взглядов на понимание сущности понятия «производственный потенциал предприятия» в научных теориях, концепциях, сформировавшихся в разные периоды развития. Освещены теоретико-методические аспекты шести основных подходов и доказано, что именно системный подход, основанный на ресурсных концепциях, в полной мере раскрывает содержание рассматриваемого понятия и подходит для современных условий хозяйствования Украины.

Ключевые слова: потенциал, производственный потенциал, производственный потенциал предприятия, ресурсный подход, результативный подход, системный подход.
Табл.: 1. **Библ.:** 28.

Шашина Марина Владимировна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики и предпринимательства, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» (пр. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: shashyna.marina@gmail.com

Семочкина Ираида Николаевна – аспирантка, кафедра экономики и предпринимательства, Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт» (пр. Победы, 37, Киев, 03056, Украина)

E-mail: iraida20031991@gmail.com

UDC 330.1

Shashyna M. V., Syomochkina I. M. Characteristics of the Main Approaches to the Definition of Essence of the Concept of «Productive Potential»

The current status of Ukraine's economy is characterized by a significant destruction of the fundamental elements of productive potential. A solution to this scientific-practical task is impossible without understanding the essence of concept of «productive potential», which can be seen through the prism of evolution of established scientific views and, on this basis, to determine actual vision of the problem, which in the future will become a basis for developing and implementing systematic approach to the formation, use and management of the production potential of enterprise under conditions of uncertainty and variability of external economic environment. Thus, the article is aimed at both synthesis and analysis of theoretical approaches to defining essence of the concept of «productive potential». The publication analyzes evolution of views on understanding of the concept of «productive potential of enterprise» in scientific theories, concepts, established in different periods of development. Theoretical and methodological aspects of the six principal approaches have been highlighted and it has been proven that the system approach, based on resource conceptions, fully discloses the content of the concept in question and is suitable for current conditions of economy in Ukraine.

Key words: potential, production potential, production potential of enterprise, resource-based approach, effective approach, system approach.
Tabl.: 1. **Bibl.:** 28.

Shashyna Marina V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Economics and Business, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» (pr. Peremogy, 37, Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: shashyna.marina@gmail.com

Syomochkina Iraida M. – Postgraduate Student, Department of Economics and Business, National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute» (pr. Peremogy, 37, Kyiv, 03056, Ukraine)

E-mail: iraida20031991@gmail.com

У сучасних економічних умовах успіх діяльності кожного суб'єкта господарювання багато в чому залежить від того, наскільки ефективно використовується його потенціал. У силу обмеженості різних видів ресурсів виникає необхідність регулярного пошуку внутрішніх можливостей підприємства, розробки заходів щодо найбільш раціонального використання наявних ресурсів і резервів, а також розвитку власного потенціалу.

Сучасний стан економіки України характеризується значним руйнуванням основних елементів виробничого потенціалу. Нераціональне використання природних ресурсів, непродумані форми і методи залучення робочої сили до систем господарських відносин, суттєві диспропорції у процесах формування, розподілу, співвідношення та управління виробничого потенціалу підприємства призвели до його скорочення, недосконалої системи управління його елементів.

Вирішення цієї науково-практичної задачі неможливе без розуміння суті поняття «виробничий потенціал», яку можна побачити через призму еволюції наукових поглядів, які сформувався, та на їх основі визначити актуальне бачення даної проблеми, яке в подальшому стане підґрунтям для розробки та впровадження системного підходу до формування, використання та управління виробничого потенціалу підприємства в умовах невизначеності та мінливості зовнішнього економічного середовища.

Для вирішення поставлених завдань необхідно, перше, чітко визначити розуміння суті поняття «потенціал підприємства», яке стане базою для подальшого дослідження; по-друге, на цій основі виділити виробничий потенціал як одну з головних складових потенціалу підприємства; по-третє, дослідити еволюцію наукових підходів до розуміння суті виробничого потенціалу та визначити недоліки по кожному з розглянутих підходів; по-четверте, визначити найбільш оптимальний підхід, який найширше розкриває сутність виробничого потенціалу, та сформувати наше бачення даного поняття, яке буде актуальним для сучасних умов розвитку економіки України.

Слово «потенціал» походить від латинського *«potentialia»*, дослівний переклад якого – можливість, потужність [27, с. 85]. Насамперед, визначимо етимологію поняття «потенціал».

У загальному розумінні «потенціал» характеризується як можливість, джерела, засоби, запаси, які можуть бути використані для досягнення конкретної мети [16, с. 165]. Дане широке розуміння поняття «потенціал» дозволяє використовувати його в різних галузях науки залежно від того, про які можливості, джерела, засоби, запаси йде мова.

На думку Абалкіна А. І., потенціал – це засоби, запаси, джерела, які є в наявності й можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення якого-небудь завдання; можливості окремої особи, суспільства, держави в певній сфері [1]. Даний підхід, на нашу думку, має суттєвий недолік, а саме: не врахований фактор перспективи та взаємозв'язку.

Отенко І. П. вважає, що під потенціалом слід розуміти організовану й керовану сукупність ресурсів та можливостей соціально-економічної системи для до-

сягнення її цілей [17]. На нашу думку, дане визначення носить обмежений характер і не розкриває всієї сутності даного поняття.

Транспонуючи на рівень підприємства, доцільно звернути увагу на думку Черникова Д. А., який визначає потенціал підприємства як сукупність ресурсів без урахування реальних взаємозв'язків, що складаються в процесі виробництва [25, с. 89]. Тобто автор не враховує синергетичний ефект, який для сукупного потенціалу підприємства досить важливий.

Досить всеохоплююче визначення потенціалу розроблене Краснокутською Н. С., яка розуміє потенціал як можливість системи ресурсів і компетенцій підприємства створювати результат для зацікавлених осіб за допомогою реалізації бізнес-процесів [13, с. 7]. Проте дане визначення має ряд недоліків, а саме: воно також не враховує синергетичний ефект і потребує вдосконалення.

Дослідивши поняття «потенціал», можна зробити висновок, що більшість науковців підтримують ресурсний підхід у тлумаченні цієї категорії. Вони вважають, що першоосновою потенціалу є сукупність ресурсів, джерел і засобів для досягнення мети, цілей, запланованого результату тощо. Ми в основному погоджуємось з даним тлумаченням потенціалу, але вважаємо, що ресурсна складова є необхідною передумовою формування потенціалу підприємства, проте недостатньою умовою для його функціонування.

Саме тому, врахувавши недоліки попередніх визначень, під «потенціалом підприємства» ми розуміємо сукупність всіх ресурсів (виробничих, фінансових, трудових, інноваційних, інформаційних, організаційних, тощо) та можливостей (реалізованих і нереалізованих) з урахуванням їх синергетичного ефекту, що можуть бути використані в господарській діяльності підприємства для досягнення поставлених цілей за допомогою реалізації бізнес-процесів.

Загалом у працях, що присвячені дослідженню теорії потенціалів, використовують широкий спектр визначень потенціалу, серед яких особливу увагу приділяють: виробничому, фінансовому, економічному, ресурсному, трудовому, технічному, інноваційному, інформаційному, організаційному та ринковому [26, с. 137]. Слід зазначити, що наявність будь-якого виду потенціалу, його підтримання, вдосконалення та раціональне використання тією чи іншою мірою визначає результат фінансово-господарської діяльності всього підприємства.

Тому дуже важливо правильно та в оптимальних пропорціях сформувати, максимально використовувати та ефективно управляти власним потенціалом підприємства, адже від даних процесів залежить успіх діяльності будь-якого підприємства.

У рамках даного дослідження вважаємо за доцільне висвітлити саме виробничий потенціал, оскільки сучасні умови розвитку економіки України відзначаються стійкістю розвитку галузі промисловості та її первинних ланок – промислових підприємств. Це актуалізує необхідність впровадження нової стратегії формування, оптимального співвідношення, ефективного викори-

стання та розподілу виробничого потенціалу даних підприємств з метою забезпечення їх сталого розвитку.

Академік Д. С. Львов вважав, що підвищення ефективності використання виробничого потенціалу економіки є одним з найважливіших критеріїв успішного проведення реформ в Україні. Проте для того, щоб ефективно використовувати виробничий потенціал економіки, необхідно ефективно використовувати виробничий потенціал підприємства, а для цього необхідно чітко розуміти суть даного поняття.

У різні періоди розвитку вітчизняної економіки завдання визначення реальних можливостей економічних суб'єктів вирішувалася по-різному. Системний виклад основних принципів такого визначення з'явився порівняно нещодавно – наприкінці 60-х – початку 70-х років минулого століття, оформлене у вигляді теорії потенціалу. Наприкінці 70-х – початку 80-х того ж століття вийшло багато публікацій, що містять різні аспекти поняття «виробничий потенціал» (табл. 1).

У більшості робіт цього періоду виробничий потенціал розглядається з позицій ресурсного підходу, тобто як складна система виробничих ресурсів з усіма її особливостями та характеристиками. Цей ресурсний підхід до концепції виробничого потенціалу отримав досить широке поширення серед науковців. Сьогодні у ресурсному підході виділяють дві ресурсні позиції.

Згідно з першою виробничий потенціал являє собою сукупність ресурсів без урахування взаємозв'язків та участі в процесі виробництва. Першим поняття виробничого потенціалу в такому смисловому вигляді використовував Анчишкін А. І., включивши в нього набір ресурсів, які в процесі виробництва приймають форму факторів [4, с. 14]. «Виробничий потенціал організації характеризує склад і структуру основного та оборотного капіталу, необхідного для здійснення виробничо-господарської діяльності» [4, с. 23]; «сукупність наявних та придбаних ресурсів для виробництва товарів та якості ресурсів, а також їх інтеграція визначають виробничу спроможність господарюючої ланки» [3, с. 67].

Абалкін Л. І. вважає, що виробничий потенціал, як і сукупний потенціал, є узагальненою, збірною характеристикою ресурсів [1]. Авдеєнко В. М. і Котлов В. А. вважають, що у виробничій системі є сукупність ресурсів, наданих в її розпорядження для творчої діяльності [2]. Кількісні та якісні параметри цих ресурсів, а також їх інтеграція визначають виробничу здатність підприємства. Як «кількість і якість» ресурсів, якими володіє та чи інша економічна система, розуміють виробничий потенціал Лукінов І. І. із співавторами [15]. Черніков Д. А. характеризує виробничий потенціал як «сукупність ресурсів без урахування реальних взаємозв'язків, що складаються в процесі виробництва [25]. Дані автори до категорії виробничого потенціалу відносять сукупні можливості виробництва (наявні та потенційні), сукупні чинники виробництва, забезпеченість основними видами ресурсів.

Проаналізувавши наукові погляди згідно з першим підходом, можна зробити висновок, що прихильники даної ресурсної позиції не враховують фактор

взаємозв'язку та не розкривають всієї сутності даного поняття.

Особливістю другої «ресурсної позиції» є те, що потенціал визначається як сукупність ресурсів, здатних виробляти певну кількість благ. Шевченко Д. К., прихильник такого підходу, вважає, що виробничий потенціал являє собою «сукупність виробничих ресурсів, з'єднаних в процесі виробництва, які володіють певними потенційними можливостями в галузі виробництва матеріальних благ і послуг» [28]. Фигурнов Е. Б. і Свободін В. І. стверджують, що виробничий потенціал «характеризує ресурси виробництва, кількісні та якісні їх параметри, що визначають максимальні можливості підприємства у виробництві матеріальних благ у кожний даний момент часу» [24, 21]. Отже, прихильники даного підходу ототожнюють виробничий потенціал з можливістю підприємства виробляти продукцію залежно від обсягу ресурсів, задіяних у виробництві.

Згідно з вищезгаданим ресурсним підходом виробничий потенціал у своїй першооснові є ресурсом. Ресурсний потенціал у його буквальному розумінні – це ресурс, завдяки якому реалізуються ресурси. Звідси випливає необхідність уточнення даного терміна та визначення його ролі у складі виробничого потенціалу.

У сучасних умовах все гостріше виникає необхідність використовувати ресурсний потенціал як складову частину виробничого потенціалу, його розміри, структуру, характеристики, рівень завантаження та ефективність віддачі як об'єкта управління. На початку ХХІ ст. ресурсну концепцію продовжують розвивати Костюков Д. Б., Попов А. А., Алексеева В. А., Ільїна І. В., Шличков В. В., Доброхлеб В. Г. та ін.

Так, Костюков Д. Б. пише, що в результаті проведеного вивчення та систематизації різних наукових поглядів зроблено висновок, що «під ресурсним потенціалом слід розуміти сукупність наявних видів ресурсів, сполучених між собою, використання яких дозволяє виробляти продукцію високої якості та забезпечувати попит різних категорій споживачів [12]. Вищеописаний розгляд поняття «потенціал підприємства» свідчить, що автор лише певною мірою розширив його зміст. Таким чином, ресурсний потенціал підприємства характеризується як складна система ресурсів виробництва, що знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності. Використання в процесі планування і відтворення таких вищевказаних системних особливостей потенціалу, як інтегруючі здібності та взаємозамінність його елементів, досягнення збалансованого оптимального співвідношення між ними, насамперед, відкриває можливості для господарської системи, що буде відрізнятися максимальною продуктивністю.

Бондарчук О. зазначає, що ресурсний потенціал характеризує можливості організації виробництва, а виробничий потенціал – можливості виробництва певної сукупності необхідної суспільству продукції [7]. Василенко Ю. В. та ін. дають таке визначення: «виробничий потенціал – це сукупність узгоджених і пропорційно ув'язаних природних і економічних ресурсів, необхідних для виробництва продукції» [9]. Тим самим ці автори характеризують виробничий потенціал як

Еволюція наукових поглядів до розуміння суті поняття «виробничий потенціал»

Підхід	Період	Автор(-и)	Визначення	
Ресурсний	1-й	XX ст.	Анчишкін А. І.	Сукупність наявних і придбаних ресурсів для виробництва товарів та якості ресурсів, а також їх інтеграція [3, 4]
		XXI ст.	Березюк Ю. Б.	Сукупність ресурсів виробництва, кількісних і якісних їх параметрів, які визначають максимальні можливості суспільства щодо виробництва матеріальних благ [6]
	2-й	XX ст.	Фигурнов Е. Б.	Характеризує ресурси виробництва, кількісні та якісні їх параметри, що визначають максимальні можливості підприємства у виробництві матеріальних благ у кожний даний момент часу [24]
		XXI ст.	Лапін А. В., Половенко Н. С.	Роблять акцент на важливості кадрового складника в структурі науково-виробничого потенціалу, який впливає на його величину [14]
Результативний	XX ст.	Горланов С. А., Назаренко М. Т.	Споживча вартість ресурсів, що характеризується виходом продукції, який є інтегральним ефектом, тобто результатом взаємодії різних складників виробничих сил у певних рамках виробничих відносин [10]	
	XXI ст.	Федонін О. С., Рєпіна І. М., Олексюк О. І.	Наявні та приховані можливості підприємства – щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції (послуг) [23]	
Функціональний	XXI ст.	Башнянин Г. І., Іфтемчук В. С.	Система взаємопов'язаних та певною мірою взаємозамінних елементів, що виконують різні функції в процесі забезпечення випуску конкурентоспроможної (або ні) продукції та досягнення інших цілей розвитку підприємства [5]	
Системний	XXI ст.	Росоха В. В.	Складна, динамічна, ієрархічна нелінійна і (за характером взаємозв'язків) схоластична система, що складається із взаємопов'язаних ресурсів, які перебувають у тісній взаємодії й у процесі виробництва приймають форму чинників виробництва [19]	
	XXI ст.	Заблодська І. В., Бачевський Б. Є., Дзюнь В. М.	Сутність потенціалу взагалі як категорії не може бути ресурс, резерв або щось ще матеріальне, оскільки без нематеріальних активів або системи управління регіоном перелік того, що становить потенціал, буде неповним, а їхню сукупність об'єднують лише їхні властивості, які і є в такому разі сутністю цієї єдності в системі, тобто потенціалом [11]	
Виробничий потенціал як частина ресурсного потенціалу	XX ст.	Василенко Ю. В.	Сукупність узгоджених і пропорційно ув'язаних природних і економічних ресурсів, необхідних для виробництва продукції [9]	
Виробничий потенціал як синонім виробничої потужності	XXI ст.	Румянцева Е. Е.	Ототожнює виробничий потенціал з обсягом виробництва продукції при повному завантаженні наявних виробничих потужностей. Вона вважає, що для збільшення виробничого потенціалу достатньо відповідно збільшити (розширити, оновити) виробничі потужності та повністю використати всі ресурси [20]	

частину ресурсного потенціалу. Якщо виробничий потенціал визначити подібним чином, то дане поняття стає більш вузьким у порівнянні з ресурсним потенціалом, у той час як ресурсний потенціал – це матеріально-технічна база виробничого потенціалу, а значить, лише його частина [22]. Досить незначна кількість науковців вбачає правильним даний підхід до тлумачення категорії «виробничий потенціал», тому ми вважаємо за недоцільне виділяти розглянуте бачення як підхід у нашому дослідженні.

Вперше ресурсний потенціал почав відрізняти Свободін В. А., який характеризує обидва ці поняття: «Ресурсний потенціал – наявні в розпорядженні підприємства ресурси, виробничий потенціал – та частина ресурсів, яка технологічно збалансована для визначеного обсягу конкретної продукції» [21]. Проте даний підхід не враховує ефект взаємодії ресурсів, тому не повністю характеризує категорію виробничого потенціалу.

Мізерман А. Я., Муравський С., Малярець Л. М. та інші розглядають ресурсний потенціал через матеріаль-

ну базу виробничого потенціалу та, враховуючи недоліки тлумачення Свободіна В. А., вважають виробничий потенціал здатністю взаємопов'язаних і взаємодіючих факторів виробництва, яке може забезпечувати створення необхідної якісної продукції.

У результаті проведеного вивчення і систематизації різних наукових поглядів зроблено висновок, що під ресурсним потенціалом підприємства (галузі) слід розуміти сукупність наявних видів ресурсів, зв'язаних між собою, використання яких дозволяє виробляти продукцію високої якості та забезпечувати попит різних категорій споживачів. Такий підсумковий висновок закономірний і важливий, оскільки вихідною точкою подальшого аналізу виробничого потенціалу, визначення його структурних елементів стали ресурси, на основі яких можна буде виділити елементи виробничого потенціалу. Також у результаті проведеного аналізу виявлено, що ресурсний потенціал являє собою сумарну оцінку всіх ресурсів, що знаходяться в розпорядженні підприємства, а виробничий потенціал – ефект або результат від використання ресурсів.

На нашу думку, ресурсний підхід досить актуальний у сучасних умовах господарювання України, оскільки враховується сукупність фінансових, трудових, матеріальних, інформаційних та інших ресурсів, що беруть участь у процесі виробництва продукції, а отже, має важливе значення для реалізації основних напрямів діяльності підприємства, проте дана концепція не дає всебічної характеристики даного поняття, оскільки «ресурсне» розуміння виробничого потенціалу зводиться до здатності підприємствами випускати запланований обсяг продукції відповідної якості.

Зпочатком формування ринкових відносин в економічному аналізі потенціалу на противагу ресурсному підходу з'являється результативний підхід. Це пояснюється тим, що необхідно було сформулювати нове поняття «потенціал», яке б адекватно відображувало результати виробництва з урахуванням виробничих можливостей підприємства.

«Сучасний економічний словник» трактує, що «виробничий потенціал – це:

- реальний обсяг продукції, який можливо зробити при повному використанні наявних ресурсів;
- наявні і потенційні можливості виробництва, наявність факторів виробництва, забезпеченість його визначальними видами ресурсів» [18].

«Результативне» визначення виробничого потенціалу дає Федонін О. С., визначаючи його як наявні та приховані можливості підприємства – щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції (послуг) [23]. Дане визначення досить стисло характеризує дану категорію та не розкриває всієї сутності даного поняття.

Поряд з ресурсним і результативним підходами до визначення сутності виробничого потенціалу зустрічаються дослідження, де виробничий потенціал вважають синонімом виробничої потужності підприємства. Під виробничим потенціалом, на думку Малишевої Н. П. і Донця Ю. Ю., розуміється максимально можливий ви-

пуск продукції по якості та кількості в умовах найбільш ефективного використання всіх засобів виробництва і праці, наявних у розпорядженні підприємства. Максимально можливий – це значить при допустимому і якісному рівні техніки, технології, при повному використанні обладнання, передових формах організації виробництва, праці, господарювання. При оцінці даного трактування з'являється необхідність порівняти його з визначенням виробничої потужності підприємства.

Поняття «виробнича потужність» у науковому плані не є дискусійним, і деякі відмінності має лише з урахуванням галузевих особливостей. Відповідно до загальноприйнятого визначення під виробничою потужністю підприємства розуміється максимально можлива переробка сировини або максимально можливий випуск продукції в одиницю часу, за умови застосування передової технології, усунення «вузьких» місць у виробництві та повного використання виробничих площ.

Ототоження виробничого потенціалу з максимальними виробничими можливостями або виробничою потужністю підприємства, на наш погляд, не є раціональним. Величина виробничої потужності підприємства визначається за прогресивними галузевими нормативами, тому на кожен період часу вона є перспективною, але тільки як одна з технічних характеристик виробничого потенціалу. Також зазвичай виробнича потужність підприємства вимірюється його продукцією, тобто в натуральних одиницях, а отже, найчастіше йде мова про фактично вироблену продукцію. З даного твердження випливає недолік даного підходу: поза увагою залишилися потенційні можливості підприємства, особливо задуманий випуск продукції, а вони є невід'ємною частиною виробничого потенціалу підприємства, саме як потенційні можливості.

Також, крім найбільш поширених серед науковців вищерозглянутих підходів до визначення виробничого потенціалу, існує функціональний підхід, який тільки набирає популярності. Представниками даного підходу є Г. І. Башнянин і В. С. Іфтемчук, які під виробничим потенціалом розуміють систему взаємопов'язаних і певною мірою взаємозамінних елементів, що виконують різні функції в процесі забезпечення випуску конкурентоспроможної (або ні) продукції та досягнення інших цілей розвитку підприємства [5, с. 513]. На нашу думку, даний підхід не можна вважати вичерпним, оскільки він є досить узагальненим і потребує уточнення.

Також досить актуальним у сучасних умовах господарювання є розгляд виробничого потенціалу як економічної системи. У загальному розумінні термін «система» (від грец. «*systema*» – ціле, що складається з частин) означає безліч елементів, що вступають у взаємодію, залежать один від одного та становлять певну цілісність, єдність [8, 18]. Виробничий потенціал як систему розглядає В. В. Россоха. На його думку, виробничий потенціал підприємства «становить складну, динамічну, ієрархічну нелінійну і (за характером взаємозв'язків) схоластичну систему та складається із взаємопов'язаних ресурсів, які перебувають у тісній взаємодії й у процесі виробництва приймають форму чинників виробни-

цтва» [19, с. 29]. Дане трактування, на нашу думку, більш об'ємне та прийнятне, хоча і потребує вдосконалення.

ВИСНОВКИ

Ми вважаємо, що сутність виробничого потенціалу повинна трактуватися саме через системний підхід, проте ґрунтуючись на ресурсній концепції, тому що, на нашу думку, виробничий потенціал – це система, яка складається із сукупності всіх виробничих ресурсів та можливостей, які взаємопов'язані та взаємодіють між собою, для досягнення поставлених цілей діяльності підприємства та створюючи передумови його динамічного розвитку. На нашу думку, особливість поняття «виробничий потенціал підприємства» полягає в реальному відображенні поточних і майбутніх виробничих можливостей підприємств машинобудування трансформувати виробничі ресурси, які взаємопов'язані та взаємодіють між собою, саме за допомогою кваліфікованого виробничого персоналу, підприємницьких здібностей керівника підприємства (управлінська функція) перетворювати потенціал в економічні блага, максимально задовольняючи власні та суспільні інтереси.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом елементного складу виробничого потенціалу та системи формування виробничого потенціалу, а вихідною точкою подальшого дослідження стає використання системного підходу, який ґрунтується на ресурсній концепції. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Абалкин Л. И.** Диалектика социалистической экономики / Л. И. Абалкин. – М.: Мысль, 1981. – 351 с.
2. **Авдеенко В. Н.** Производственный потенциал промышленного предприятия / В. Н. Авдеенко, В. А. Котлов. – М.: Экономика, 1989. – 240 с.
3. **Анчишкин А. И.** Наука-техника-экономика / А. И. Анчишкин. – 2-е изд. – М.: Экономика, 1989. – 384 с.
4. **Анчишкин А. И.** Прогнозирование роста социалистической экономики / А. И. Анчишкин. – М.: Экономика, 1973. – 205 с.
5. Генеза ринкової економіки: терміни, поняття, персоналії: навч. екон. словник-довідник / За ред. Г. І. Башнянина, В. С. Іфтемчука. – Львів: Магнолія плюс, 2004. – 688 с.
6. **Березюк Ю. Б.** До питання аналізу сутності економічної категорії потенціалу / Ю. Б. Березюк // Економіка АПК. – 2011. – № 1. – С. 73–77.
7. **Бондарчук Е.** Производственный потенциал как система структурных связей / Е. Бондарчук // АПК: экономика и управление. – 1990. – № 4. – С. 81–85.
8. **Борисов А. Б.** Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М.: Книжный мир, 2003. – 895 с.
9. **Василенко Ю. В.** Производственный потенциал сельскохозяйственных предприятий / Ю. В. Василенко. – М.: Агропромиздат, 1989. – 150 с.
10. **Горланов С. А.** Оценка и эффективность использования производственного потенциала сельскохозяйственных предприятий / С. А. Горланов, М. Т. Назаренко // ЦЧР: сб. науч. тр. – Воронеж, 1990. – 132 с. – С. 11.
11. **Заблодська І. В.** Розробка програми використання та розвитку потенціалу регіону / І. В. Заблодська, Б. Є. Бачевський, Решетняк О. О., В. М. Дзюнь // Прометей: регіон. зб. наук. пр. з економіки / Донець. екон.-гуманіт. ін-т МОН України; Ін-т

екон.-правових дослідж. НАН України. – Вип. 1(31). – Донецьк: ДЕП, 2010. – С. 57–62.

12. **Костюков Д. Б.** Економічні проблеми управління ресурсним потенціалом підприємств хлібопекарської галузі: дис. ... канд. екон. наук / Костюков Д. Б., 2002. – 160 с.
13. **Краснокутська Н. С.** Потенціал підприємства / Н. С. Краснокутська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
14. **Лапин А. В.** Оценка производственного потенциала предприятия / А. В. Лапин, Н. С. Половенко // Вісн. Хмельницьк. нац. ун-ту. – 2009. – № 4. – Т. 2. – С. 89–90.
15. **Лукинов И. И.** Аграрный потенциал: исчисление и использование / И. Лукинов, А. Онищенко, Б. Пасхавер // Вопросы экономики, 1988. – № 1. – С. 10–18.
16. **Никифорова Е. В.** Теоретико-методические аспекты производственного потенциала организации / Е. В. Никифорова, Л. Ф. Бердникова, М. Ю. Николаева // Вектор науки ТГУ. – 2009. – № 7. – С. 165–170.
17. **Отенко И. П.** Стратегическое управление потенциалом предприятия: монография / И. П. Отенко. – Харьков: ХНЭУ, 2006. – 256 с.
18. **Райзберг Б. А.** Сучасний економічний словник / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовський, Е. Б. Стародубцев. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
19. **Россоха В. В.** Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств: монографія / В. В. Россоха. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2009. – 444 с. – С. 397.
20. **Румянцева Е. Е.** Новая экономическая энциклопедия / Е. Е. Румянцева. – 3-е изд. – М.: Инфра-М, 2008. – 826 с.
21. **Свободин В. А.** Производственный потенциал сельскохозяйственного предприятия и оценка эффективности его использования / В. А. Свободин // Вестник статистики. – 1984. – № 10. – С. 5–11.
22. Словарь экономических терминов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bank24.ru/glossary>
23. **Федонін О. С.** Потенціал підприємства, формування та оцінка: навч. посіб. / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.
24. **Фигурнов Э. Б.** Производственный потенциал социалистического общества / Э. Б. Фигурнов // Политическое самообразование. – 1982. – № 1. – С. 38.
25. **Черников Д. А.** Эффективность использования производственного потенциала и конечные народнохозяйственные результаты / Д. А. Черников // Экономические науки. – 1981. – № 10. – С. 88–96.
26. **Шарипова О.** Использование производственного потенциала хозяйственного комплекса / О. Шарипова // Бизнес Информ. – 1999. – № 11-12. – С. 136–138.
27. **Шаталова Т. Н.** Экономическая сущность производственного потенциала / Т. Н. Шаталова, А. Г. Еникеева // Вестник ОГУ. – 2007. – № 8. – С. 85–91.
28. **Шевченко Д. К.** Проблемы эффективности использования экономического потенциала / Д. К. Шевченко. – Владивосток: Изд-во ДГУ, 1984. – 156 с.

REFERENCES

- Abalkin, L. I. *Dialektika sotsialisticheskoy ekonomiki* [The dialectic of the socialist economy]. Moscow: Mysl, 1981.
- Avdeenko, V. N., and Kotlov, V. A. *Proizvodstvennyy potentsial promyshlennogo predpriiatiia* [The production potential of the industrial enterprise]. Moscow: Ekonomika, 1989.
- Anchishkin, A. I. *Nauka – tekhnika – ekonomika* [Science - technology - economy]. Moscow: Ekonomika, 1989.
- Anchishkin, A. I. *Prognozirovanie rosta sotsialisticheskoy ekonomiki* [Predicting the growth of the socialist economy]. Moscow: Ekonomika, 1973.

- Bereziuk, Yu. B. "Do pytannia analizu sutnosti ekonomichnoi katehorii potentsialu" [On the question of the essence of economic analysis capacity category]. *Ekonomika APK*, no. 1 (2011): 73-77.
- Bondarchuk, E. "Proizvodstvennyy potentsial kak sistema strukturnykh svyazey" [The production potential of the system of structural relations]. *APK: ekonomika i upravlenie*, no. 4 (1990): 81-85.
- Borisov, A. B. *Bolshoy ekonomicheskii slovar* [Great Dictionary of Economics]. Moscow: Knizhnyy mir, 2003.
- Chernikov, D. A. "Effektivnost ispolzovaniia proizvodstvennogo potentsiala i konechnye narodnokhoziaystvennye rezultaty" [Efficiency of use of productive capacity and final economic results]. *Ekonomicheskie nauki*, no. 10 (1981): 88-96.
- Fedonin, O. S., Riepina, I. M., and Oleksiuk, O. I. *Potentsial pidpriemstva, formuvannia ta otsinka* [The potential of the company, formation and evaluation]. Kyiv: KNEU, 2004.
- Figurnov, E. B. "Proizvodstvennyy potentsial sotsialisticheskogo obshchestva" [The production potential of a socialist society]. *Politicheskoe samoobrazovanie*, no. 1 (1982): 38-.
- Gorlanov, S. A., and Nazarenko, M. T. "Otsenka i effektivnost ispolzovaniia proizvodstvennogo potentsiala selskokhoziaystvennykh predpriiatii" [Evaluation and effectiveness of the productive capacity of the agricultural enterprises]. *TsChR* (1990): 11-.
- Geneza rynkovoï ekonomiki: terminy, poniattia, personalii* [Genesis of market economy: terms, concepts, personalities]. Lviv: Mahnoliia plus, 2004.
- Krasnokutska, N. S. *Potentsial pidpriemstva* [The potential of the company]. Kyiv: Tsentri navchalnoi literatury, 2005.
- Kostiukov, D. B. "Ekonomichni problemy upravlinnia resursnym potentsialom pidpriemstv khlibopekarskoi haluzi" [Economic problems of management resource potential of the baking industry]. *Dys. ... kand. ekon. nauk*, 2002.
- Lukinov, I., Onishchenko, A., and Paskhaver, B. "Agrarnyy potentsial: ischislenie i ispolzovanie" [Agricultural potential: the calculation and use]. *Voprosy ekonomiki*, no. 1 (1988): 10-18.
- Lapin, A. V., and Polovenko, N. S. "Otsenka proizvodstvennogo potentsiala predpriatiya" [Assessment of productive capacity of the enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 2, no. 4 (2009): 89-90.
- Nikiforova, E. V., Berdnikova, L. F., and Nikolaeva, M. Yu. "Teoretiko-metodicheskie aspekty proizvodstvennogo potentsiala organizatsii" [Theoretical and methodological aspects of the production capacity of the organization]. *Vektor nauki TGU*, no. 7 (2009): 165-170.
- Otenko, I. P. *Strategicheskoe upravlenie potentsialom predpriatiia* [Strategic management of enterprise potential]. Kharkiv: KhNEU, 2006.
- Rossokha, V. V. *Formuvannia i rozvytok vyrobnychoho potentsialu ahrarnykh pidpriemstv* [Formation and development of industrial potential of agricultural enterprises]. Kyiv: Instytut ahrarnoi ekonomiky, 2009.
- Rumiantseva, E. E. *Novaia ekonomicheskaia entsiklopediia* [New Economic Encyclopedia]. Moscow: Infra-M, 2008.
- Raizberh, B. A., Lozovskyi, L. Sh., and Starodubtsev, E. B. *Suchasnyi ekonomichnyi slovnyk* [Modern economic dictionary]. Moscow: INFRA-M, 1999.
- "Slovar ekonomicheskikh terminov" [The dictionary of economic terms]. <http://www.bank24.ru/glossary>
- Svobodin, V. A. "Proizvodstvennyy potentsial selskokhoziaystvennogo predpriatiia i otsenka effektivnosti ego ispolzovaniia" [The production potential of the agricultural enterprises and evaluation of the effectiveness of its use]. *Vestnik statistiki*, no. 10 (1984): 5-11.
- Sharipova, O. "Ispolzovanie proizvodstvennogo potentsiala khoziaystvennogo kompleksa" [Using the productive capacity of the economic complex]. *Biznes Inform*, no. 11-12 (1999): 136-138.
- Shatalova, T. N., and Enikeeva, A. G. "Ekonomicheskaia su-shchnost proizvodstvennogo potentsiala" [The economic essence of production potential]. *Vestnik OGU*, no. 8 (2007): 85-91.
- Shevchenko, D. K. *Problemy effektivnosti ispolzovaniia ekonomicheskogo potentsiala* [Problems of efficiency and economic potential]. Vladivostok: Izd-vo DGU, 1984.
- Vasilenko, Yu. V. *Proizvodstvennyy potentsial selskokhoziaystvennykh predpriatiy* [The production potential of the agricultural enterprises]. Moscow: Agropromizdat, 1989.
- Zablodska, I. V. et al. "Rozrobka prohramy vykorystannia ta rozvytku potentsialu rehionu" [Development of the use and development potential of the region]. *Prometei*, no. 1 (31) (2010): 57-62.